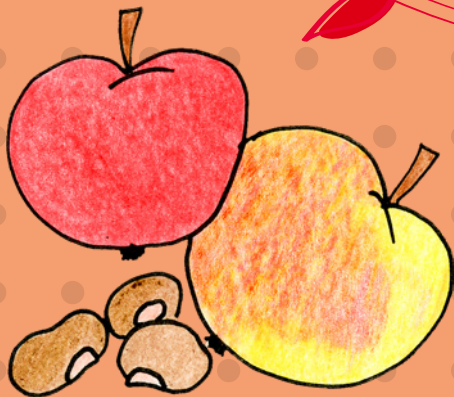

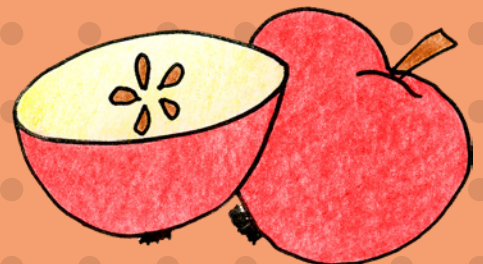
Dušana Votavová

OMALOVÁNKY

Malované tradice a obyčejí

bambóok

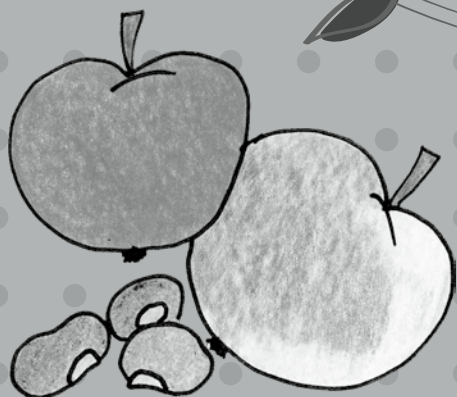
Věnováno Olince ♥

Ráda bych touto cestou poděkovala šéfredaktorce paní Gabriele Plickové a redaktorce paní Evě Čechové za spolupráci a za jejich profesionální přístup, trpělivost a vstřícnost, se kterými jsem se u nich za každých okolností setkala. Moje poděkování patří také celému týmu redakce, který se na vydání mé knížky podílel.

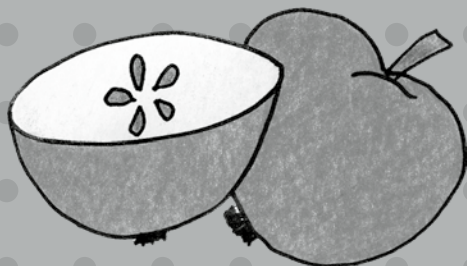
Děkuji své dceři Anitce za pečlivost, se kterou se věnovala vybarvování obrázků a ručnímu psaní textů a za všechnu její velkou pomoc. ♥

Dušana Votavová

Malované tradice a obyčejí

bambóok®

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude trestně stíháno.

Dušana Votavová

MALOVANÉ TRADICE A OBYČEJE

Vydala Grada Publishing, a.s., pod značkou bambóok

U Průhonu 22, 170 00 Praha 7

tel.: +420 234 264 401

www.grada.cz

jako svou 8768. publikaci

Ilustrace Dušana Votavová

Návrhy a kolorování ilustrací Anitka Votavová

Ručně psané texty Anitka Votavová

Redakce a korektura Magdalena Jimelová

Sazba a zlom Antonín Plicka

Návrh obálky Dušana Votavová

Zpracování obálky Antonín Plicka

Počet stran 96 (barevné archy 17–32; 65–88)

Vydání 1., 2023

Vytiskly Tiskárny Havlíčkův Brod a.s.

© Grada Publishing, a.s., 2023

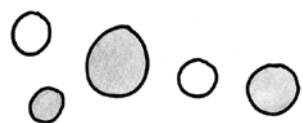
Cover Illustration © Dušana Votavová, 2023

ISBN 978-80-271-4759-5 (pdf)

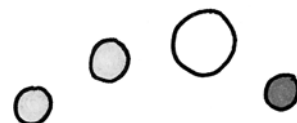
ISBN 978-80-271-3048-1 (print)

Obsah

Úvodem	6
Nový rok	9
Tři králové	13
Svatý Valentýn	15
Masopust	17
Velikonoce	21
Filipojakubská noc	31
Máje	35
Den matek	37
Letnice	39
Boží tělo	43
Svatojánská noc	47
Poutě	49
Období sklizně	53
Posvícení	59
Dušičky	61
Advent	63
Svatá Barbora	67
Svatý Mikuláš	69
Vánoce	73
Silvestr	91
O autorce	93
Literatura a zdroje	95

Úvodem

Milí malí i větší čtenáři, jsem ráda, že se znovu setkáváme v knížce, která vznikla podobně jako Malované pranostiky.

Co jsou to pranostiky, to už jsme si v předchozí knize vysvětlili. A co nás čeká nyní? Znovu se vrátíme do minulých dob, kdy žili naši předkové, do dob, kdy po dlouhá a dlouhá léta vznikaly různé tradice a obyčeje, z nichž se některé dochovaly dodnes a my jsme tomu moc rádi.

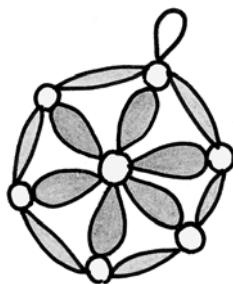
Význam slova tradice je široký a není snadné ho úplně přesně vysvětlit. Nahlédneme-li do naučného slovníku nebo budeme-li hledat na internetu vysvětlení tohoto pojmu, zjistíme spoustu věcí. Tradice (latinsky *traditio* – předávat) znamená předávání, nejčastěji mezi generacemi. Předávají se schopnosti, mravy, různé zvyky v rámci kultury nebo skupiny lidí. Je to vlastně kulturní dědictví, které si mezi sebou odkazují jednotlivé generace.

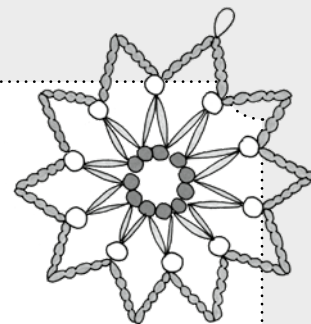
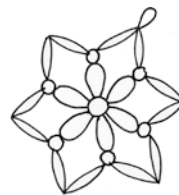
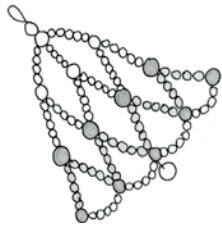
Obyčej (považovaný za synonymum slova zvyk) je zjednodušeně řečeno určitá forma chování, která se pravidelným opakováním ustálila. Dodržování obyčejů přinášelo lidem do života pravidelnost a řád.

Tradice a obyčeje, které se u nás dodržují, jsou vlastně souborem různých společenských událostí, svátků či obřadů, které se váží na určité roční období nebo konkrétní datum. Vytvářely se postupně po spoustu let. Byly spjaty zejména s vesnicí, s přírodou, vztahem lidí k ní, s jednotlivými ročními obdobími, s obavami lidí z přírodních živlů, u některých však do dnešních dob jejich vznik a původ zůstává tajemstvím...

Tradice a jejich dodržování v dřívějších dobách měly i další velký význam – díky společným oslavám se lidé scházeli, vytvářeli si vzájemné vztahy a utužovali je, těžký život a namáhavou práci si ulehčovali společnou zábavou, na kterou se mohli těšit. Některé z tradic jsou známé a dodnes dodržované, některé jsou více či méně zapomenuté, přesto pro nás a budoucí generace mají obrovský význam, a proto stojí za to si je přiblížit. Lidové tradice a obyčeje jsou různé v každé oblasti, někdy se liší i podle jednotlivých vesnic, mnohdy i podle jednotlivých rodin.

Důležité je především to, že mnohé z nich zůstávají stále živé nebo se lidé snaží o jejich zachování či je po letech obnovují a dál předávají. Můžeme je proto poznávat, některé z nich sami prožít a předat dál.

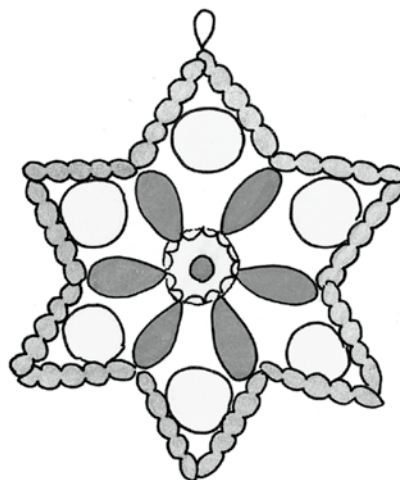
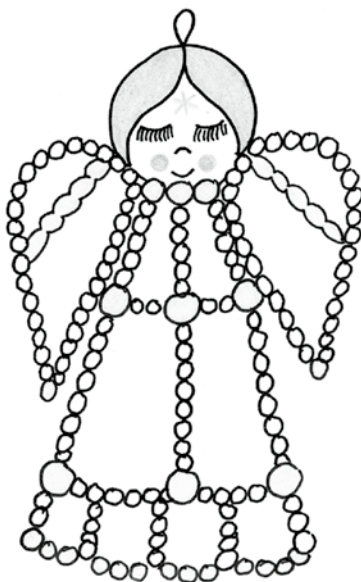
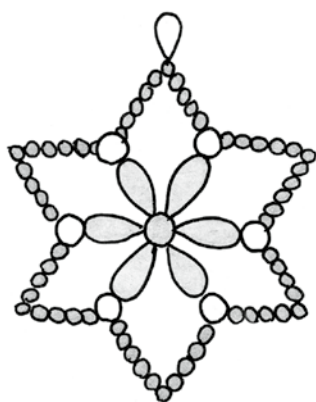

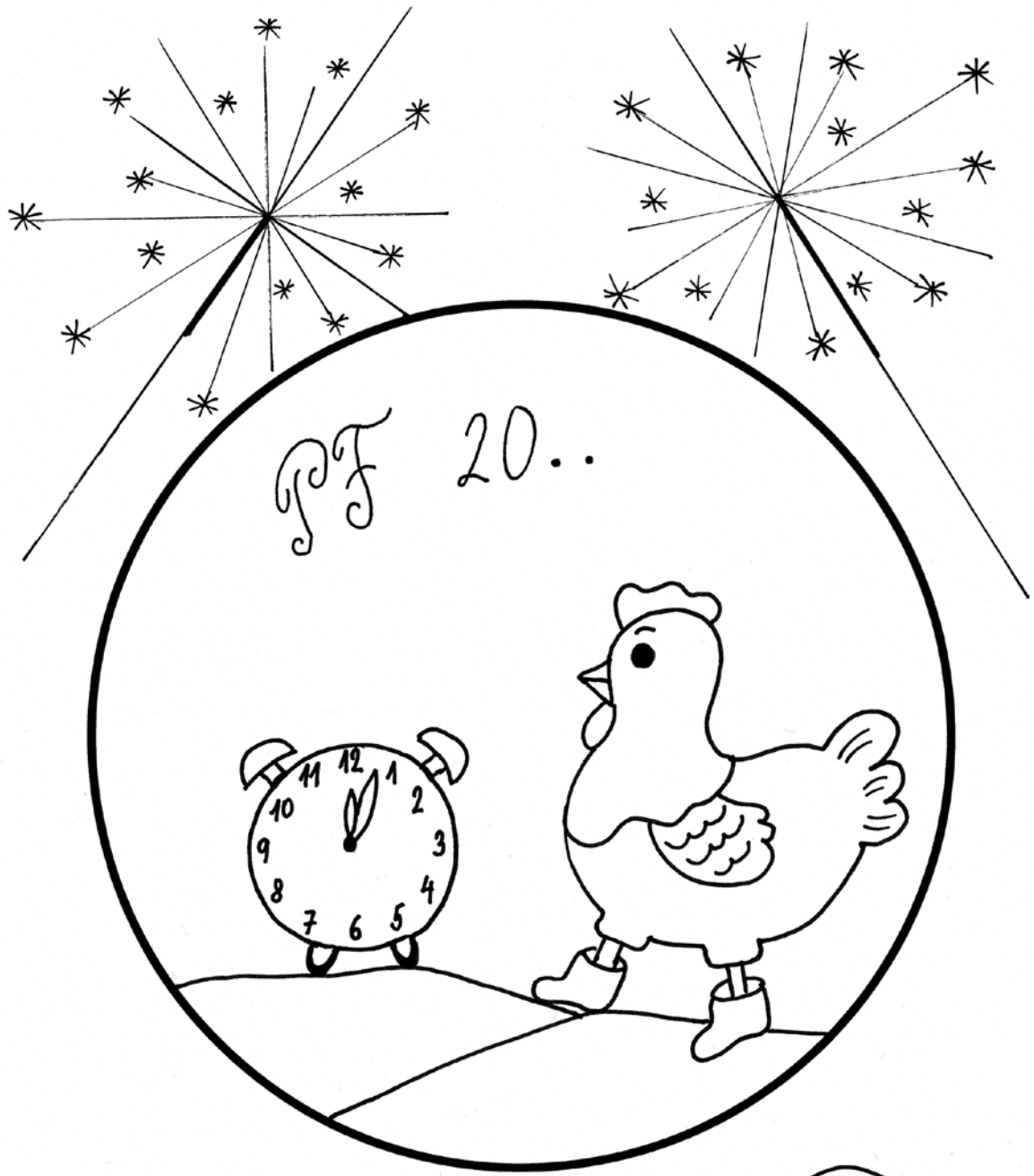

Na seznamu nemotného dědictví organizace UNESCO (Organizace spojených národů pro výchovu, vědu a kulturu se sídlem v hlavním městě Francie Paříži) byly zapsány jako kulturní památky i některé z našich tradic – masopust (vesnické masopustní obchůzky a masky na Hlinecku – zapsáno v roce 2010), slovácký verbuňk – mužský lidový tanec ze Slovácka (zapsán roku 2005), jízda králů – lidová slavnost ze Slovácka a Hané (zapsáno roku 2011), sokolnictví – tradiční způsob lovu s pomocí dravých ptáků (zapsáno v roce 2010 společně s dalšími zeměmi), loutkářství (zapsáno roku 2016 společně se Slovenskem), modrotisk (zapsáno roku 2018) – tradiční technika barvení látky přírodní modrou barvou – indigem (u nás jsou dvě rodinné dílny, které se modrotiskovou technikou zabývají) a nejnověji perličkové vánoční ozdoby (zapsány v roce 2020). Tento specifický druh sklářské výroby, spojený především s tradicemi Vánoc, je spjat s rodinnou dílnou *Rautis* v Poniklé v Krkonoších, která je jediným místem na světě, kde se tradiční perlařské řemeslo dochovalo od roku 1902 dodnes. S dílnou spolupracují lidé z okolí – ti pomáhají foukat a navlékat perle (skleněné korálky, které se dále stříbří, barví, malují, rozřezávají a používají na výrobu nádherných ozdob).

O lidových tradicích a obyčejích najdete v knížce krátké povídky, které vám je alespoň trochu přiblíží, a obrázek k vymalování. Navíc jsou uvedené tradice spojeny s dalšími pranostikami, na které se v předchozí knížce nedostalo a byla by škoda je opomenout.

Společně se podíváme na jeden celý kalendářní rok, který začíná 1. lednem na Nový rok, a naše putování zakončíme nejkrásnějšími svátky v roce – Vánocemi. Najdete zde i naše rodinné tradiční recepty pro velikonoční a vánoční období, které si malí čtenáři mohou vyzkoušet spolu s rodiči nebo prarodiči.

Nový rok

(1. leden)

Nový rok přichází po silvestrovských oslavách, kdy se lidé loučí se starým rokem a oslavami a ohňostroji vítají ten nový. Oslavy Nového roku k lidem patřily odedávna, jen se v průběhu dějin měnilo jejich datum, 1. leden byl stanoven až se zavedením gregoriánského kalendáře.

Lidé si přejí zdraví, spokojenost a vše jen to nejlepší, někteří si do nového roku dávají různá předsevzetí, která by si přáli splnit. Dříve si lidé dávali také novoroční dárky a posílali si k Novému roku přání – novoročenky, jedny z prvních se u nás objevily už v roce 1827, tedy počátkem 19. století.

Na pohlednicích a přáních bývaly především obrázky prasátka, muchomůrky, čtyřlístku, kominička, odbíjejících hodin, často doplněné zkratkou PF – z francouzského *pour féliciter* – pro štěstí. V dnešní době se novoroční přání spojuje s přáním vánočním, půvab papírových, poštou posílaných pohlednic vytlačuje elektronická komunikace, která je sice rychlejší, ale kouzlo přání doručeného do schránky jí chybí. Proto i v dnešní době některé děti stále vlastnoručně píší dopisy Ježíškovi a nedočkavě čekají na odpověď od něj.

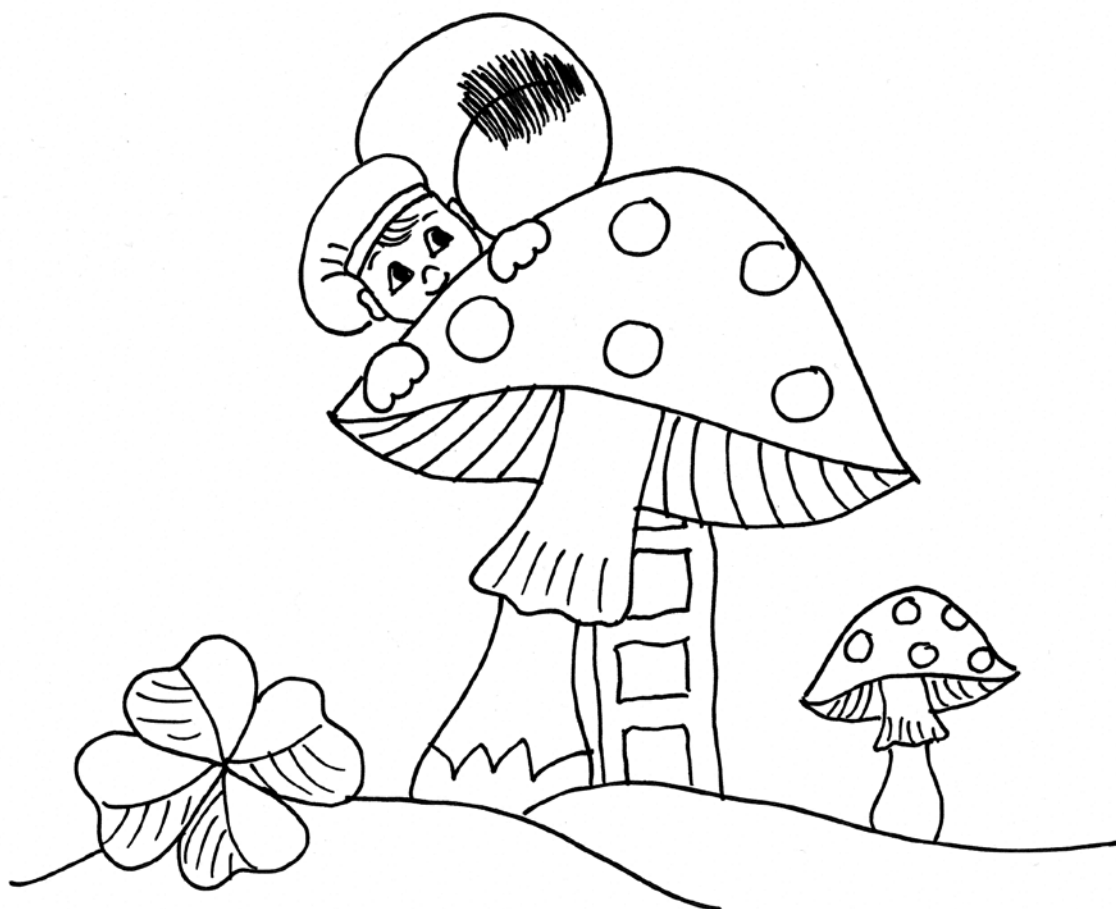
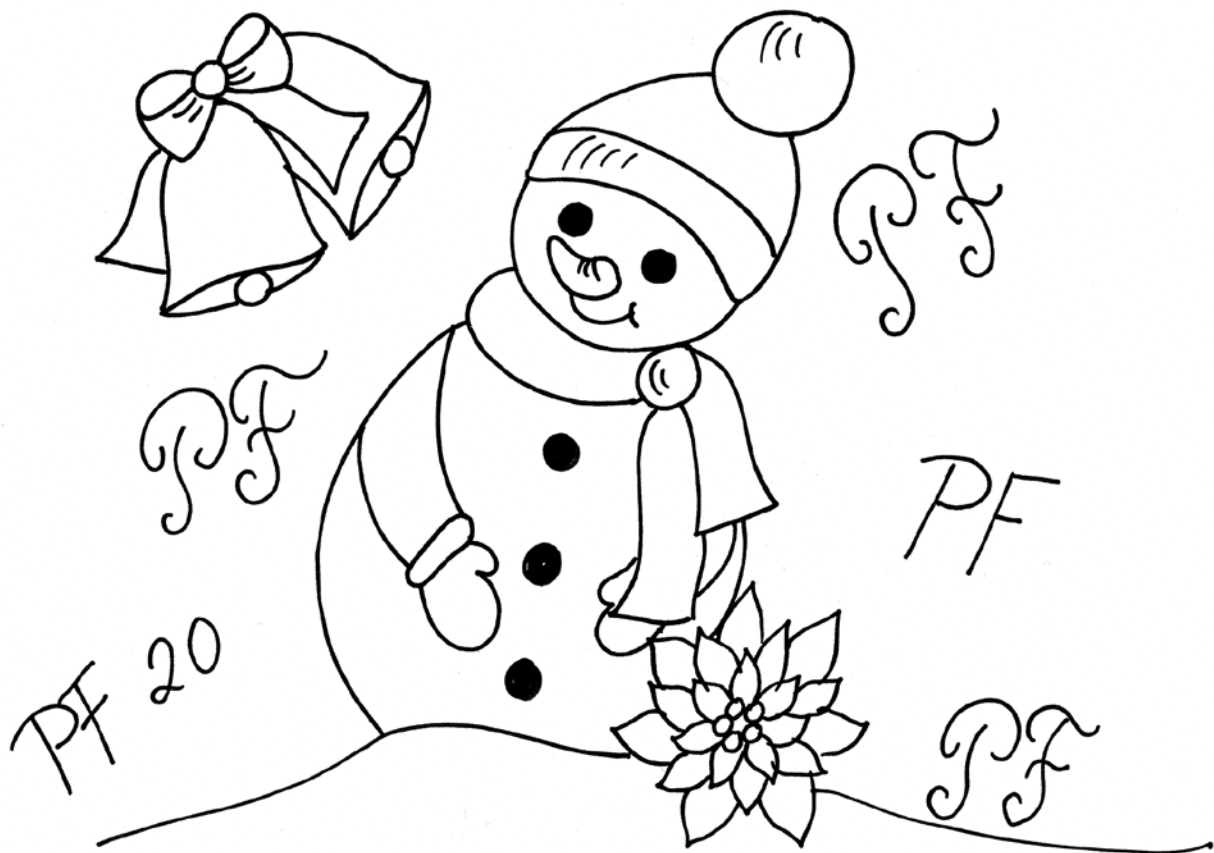
Na Nový rok se odedávna dodržovaly různé zvyky. Připomeneme si jen některé z nich – nejvýstižnější je úsloví „Jak na Nový rok, tak po celý rok“. Všichni by se měli k sobě chovat dobře, nehádat se, být spolu a užívat si sváteční den. Jedla se vánočka, čočka pro dostatek peněz v dalším roce, selátko v bohatších rodinách pro štěstí, naopak se nesmělo na stůl podávat nic, co má peří (drůbež), aby štěstí neuletělo. Bohatá tabule měla zajistit hojnost a dostatek v roce příštím. Nesměla se dělat namáhavá práce, nemělo viset prádlo, aby nepřišlo na rodinu neštěstí...

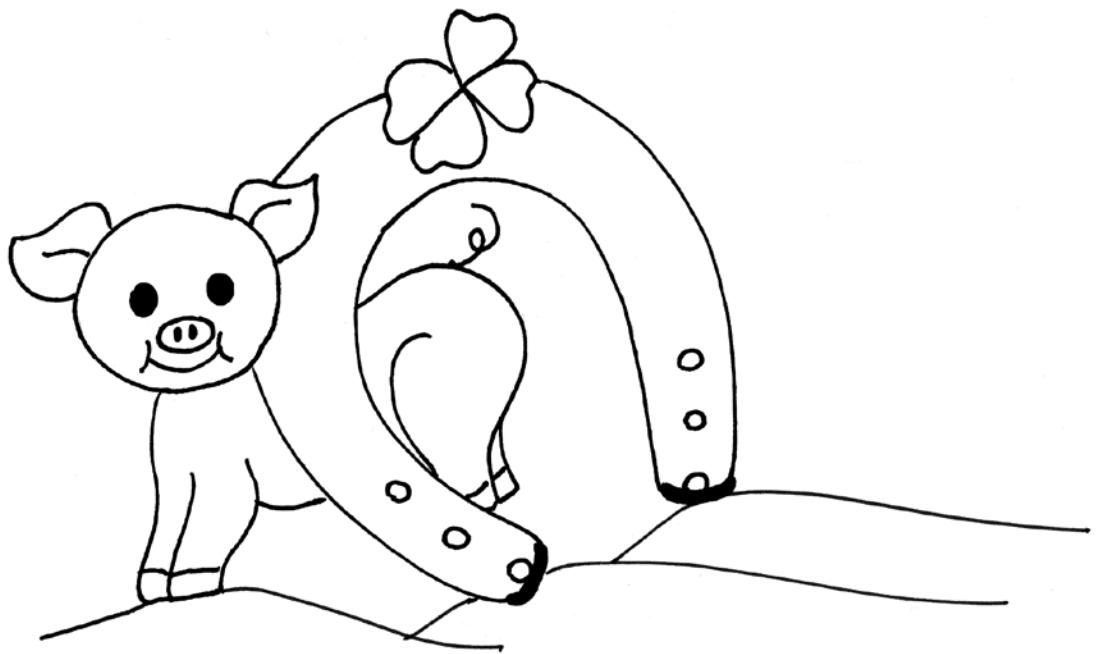
Lidé se navštěvovali navzájem s příbuznými či přáteli. Také dnes je Nový rok dnem svátečním, kdy se rodina snaží užívat si vzácné chvíle volna a být spolu. Lidé chodí na návštěvy, na procházky, večer se na mnoha místech ve městech i na vesnicích konají novoroční ohňostroje, které jsou společenskou událostí.

A co nám připomínají novoroční pranostiky?

Na Nový rok a slepičí krok.

Novoroční noc jasná a klidná, bude povětrnost pro úrodu ulidná.

my tři králové jdeme k vám

Tři králové

(6. leden)

Dalším lednovým svátkem je svátek Tří králů. Končí jím vánoční čas a lidé většinou odstrojují vánoční stromečky.

Svátek je spojován s dávným příběhem. Podle legendy byli jako tři králové označováni mudrci z Východu, kterým cestu do Betléma ukázala jasná hvězda a kteří přinesli dary Ježíškovi – zlato, kadidlo a myrhu. Byly to neobyčejně cenné dary, zlato je drahý kov, kadidlo je vonná pryskyřice, která se dodnes používá při náboženských obřadech a meditacích. Je zajímavostí, že jeden z nejdražších parfémů na světě se připravuje právě z kadidla a dalších sto dvaceti přísad. Myrha je vonná olejovitá pryskyřice, která byla velmi ceněna, její cena byla i vyšší než cena zlata.

Jejich oblečení bylo prosté – bílé dlouhé košile, bílé koruny – třetí z králů měl tvář začerněnou.

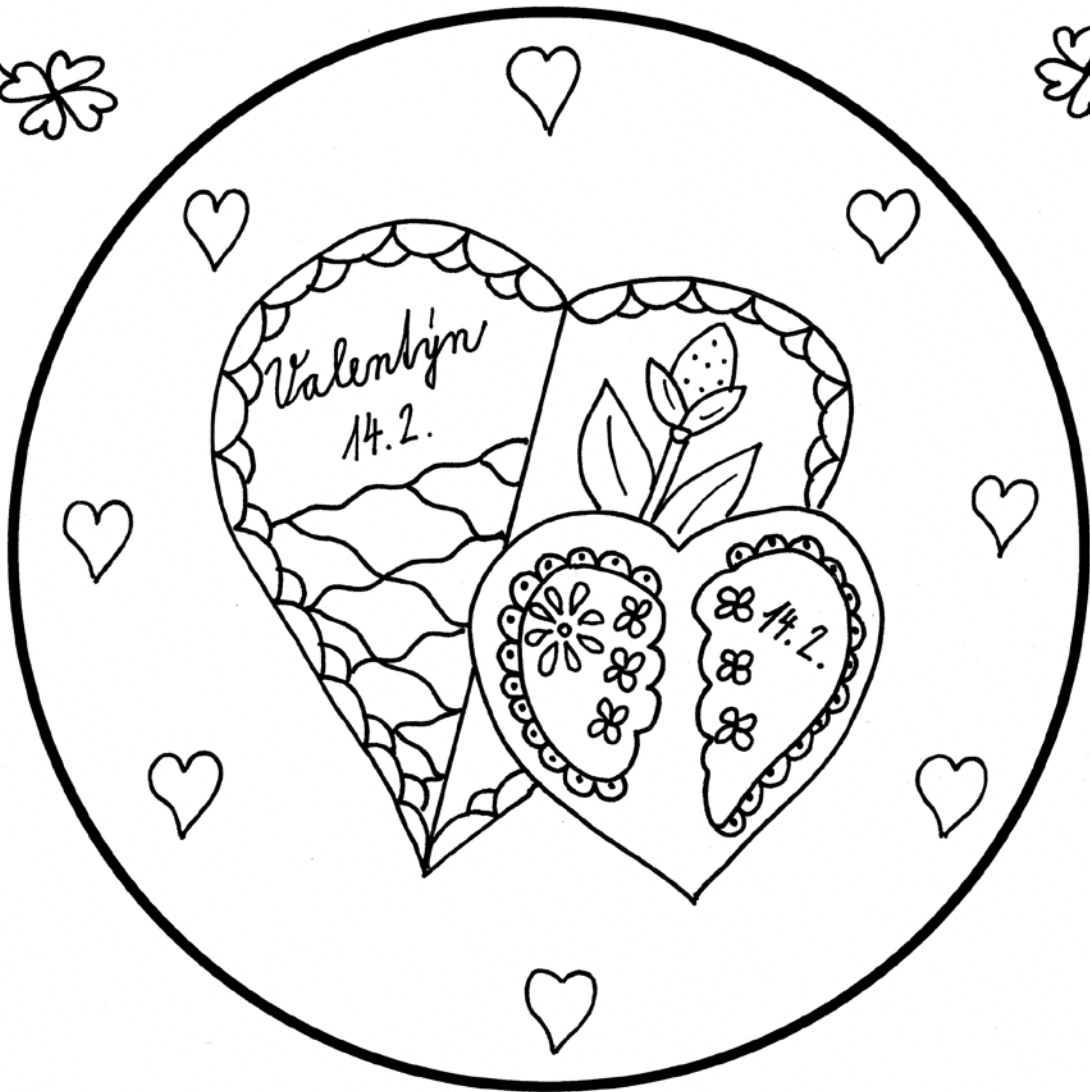
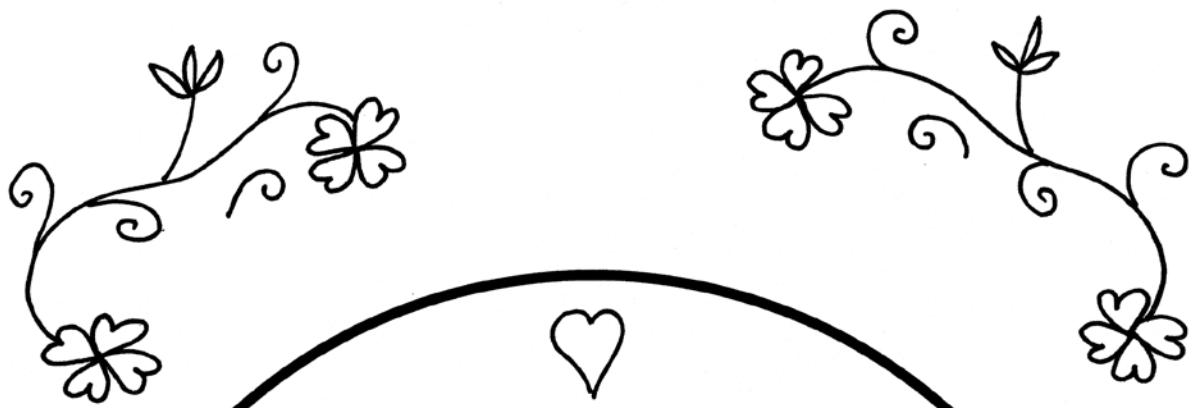
Jména tří králů – Kašpar, Melichar a Baltazar – přinesla až pozdější tradice. Na dveře domů píší králové iniciály K+M+B a letopočet jako požehnání a přání všeho dobrého pro ty, kteří v domě bydlí. Znaménka mezi jednotlivými písmeny symbolizují křížky. Svátek je spjatý s koledováním, původně chodíval kantor s žáky nebo kněz s ministranty, později začaly na koledu chodit především děti.

Ani dnes koledníci na tento svátek nezapomínají. Hlavně na vsích obcházejí domy, zpívají tříkrálovou koledu a koledují. Za odměnu dostávají většinou sladkosti, ovoce a peníze. Ve městech i na vesnicích se také konají charitativní tříkrálové sbírky, které pomáhají lidem v nouzi (výtěžek z těchto sbírek pomohl například lidem z oblastí postižených povodněmi).

*My tři králové jdeme k vám,
štěstí, zdraví vinšujem vám...*

Na Tři krále mrazne stále.

*Třipyti-li se hvězdy tu noc před Třemi králi,
rodí se hojně bílí beránci.*

Svatý Valentýn

(14. únor)

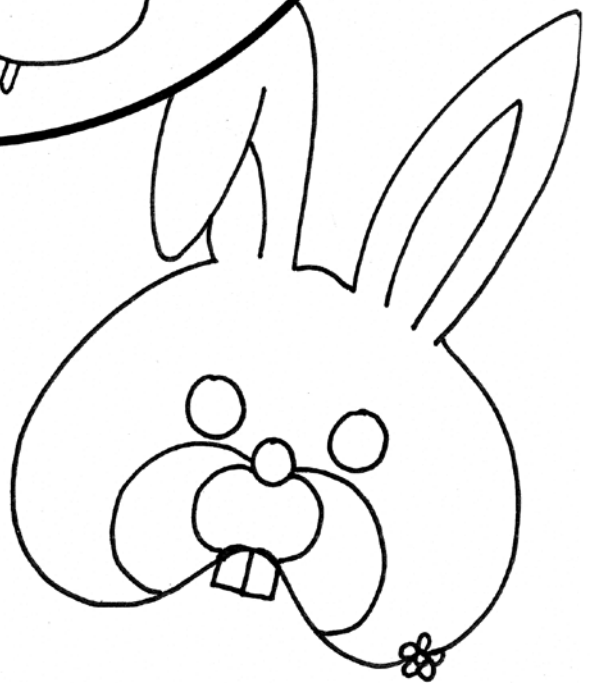
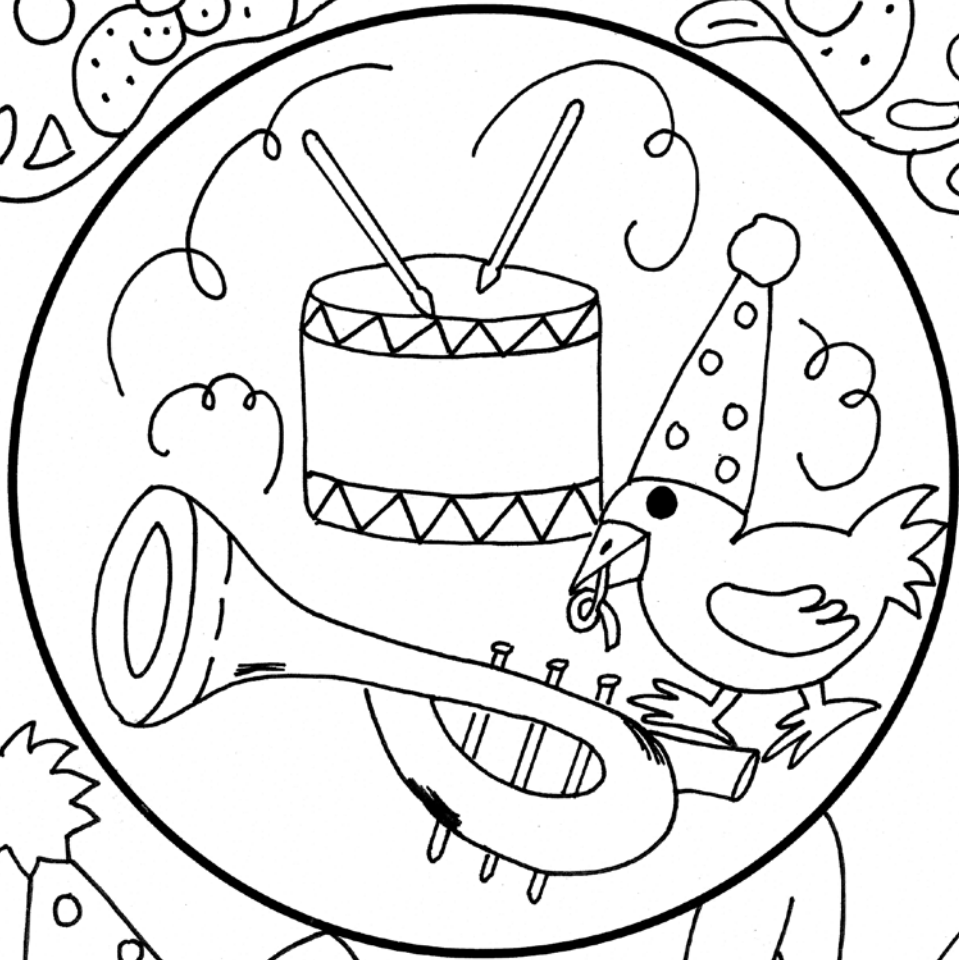
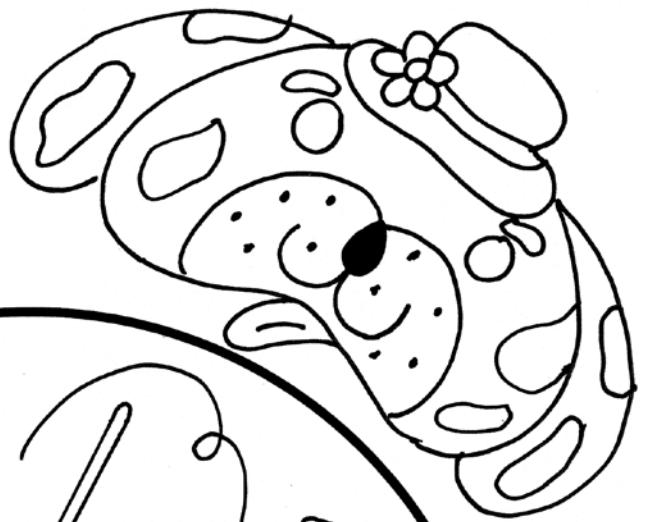
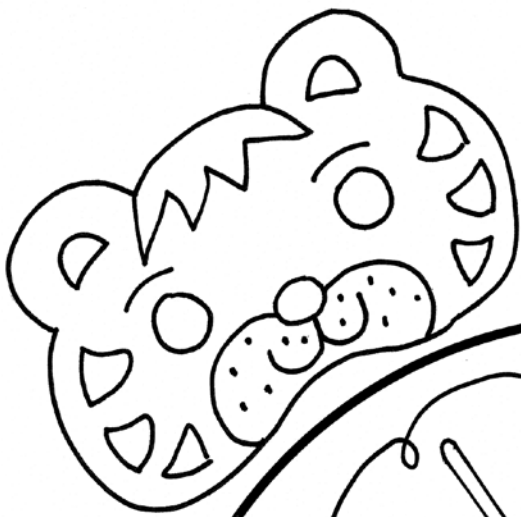
Svatý Valentýn a jeho svátek se u nás neslaví dlouhou dobu. Stal se oblíbeným hlavně u lidí mladých a zamilovaných. Svátý Valentýn je považován za jejich patrona. O něm a o jeho skutcích se vyprávějí různé legendy – nejčastěji o urozeném knězi, který dokázal léčit a zemřel mučednickou smrtí.

S tímto svátkem je spojena řada zvyků, které se postupně dostávají i k nám. K valentýnským symbolům patří květiny, srdce, holubičky, ale také valentýnská přáníčka – „valentýnky“ (ty nejstarší se dochovaly z 15. a 16. století). Ručně psaná přání, lístečky či kartičky obsahovaly romantické veršičky nebo i pozvání na schůzku. Přáníčka byla zdobena obrázky, ornamenty, stužkami i pravými či papírovými krajkami. Objevovaly se valentýnky malované, s barvenou krajkou, trojrozměrné, někdy i žertovné.

Dnes je výběr valentýnek mnohem větší a bohatší, přesto kouzlo těch starých nezaniká ani po letech a je pro nás cenným svědectvím o tehdejších zvycích, výtvarném citění, estetice i o vývoji tiskařských technologií.

Zajímavostí je, že se s tímto svátkem spojuje poptávka po „zámečcích lásky“ s valentýnskými motivy, které původně s tímto svátkem přímo nesouvisí. Jde o visací zámky, někdy ozdobené srdíčky nebo vzkazy, které zamilovaní zamykají na romantických místech, nejčastěji na zábradlích mostů, jako symbol své lásky. Tyto zámky mají po uzamčení navždy spojit zamilovaný pár. Není známo, odkud přesně tato tradice pochází.

Svatý Valentýnek – jara tatínek.

Masopust

(únor až počátek března)

Je to pohyblivý svátek, který se řídí podle data Velikonoc a slaví se již více než osm set let. Lidové názvy jsou také fašank, ostatky, voračky, šibřinky, končiny...

Masopust bylo období hodování, aby byli lidé celý rok při síle, a období veselí. Zejména na vesnicích se jednalo o společenskou událost spojenou se zábavou, dobrým jídlem a pitím. Dříve jeho oslavám předcházely zabijačky a přípravy pohoštění. Oslavy trvaly několik dnů. Peklo se a smažilo sladké bílé pečivo různých tvarů – šišky, hřebeny, věnce, koláče a zejména koblihy, které u nás měly tradici již od středověku, a téměř každá domácnost měla svůj rodinný a tradiční recept. Jedním z vysvětlení, proč právě koblihy, je i to, že jejich tvar v mrazivých zimních měsících připomínal tvar zlatého slunce, které lidem v tuto dobu tak chybělo.

Masopustní období bylo také vhodné pro svatby, protože lidé měli dostatek času, ještě nezačaly práce na polích a také bylo dostatek pohoštění po zimních zabijačkách.

Nejdůležitějším dnem bylo masopustní úterý se závěrečným průvodem masek. Dnes jsou masopustní průvody přesunuty spíše na víkend, protože úterky jsou dny pracovní.

Masky se za léta vyvíjely a měnily, vznikaly nové, některé se staly nezbytnými, jiné časem vymizely. Lišily se podle oblastí i jednotlivých tradic, jejich význam byl nejen zábavný, ale dříve i magický.

Často se dědily z generace na generaci, udržovaly se, obnovovaly a vylepšovaly, a tím získávaly na hodnotě. Tato tradice se dodržovala po celá léta. Mezi nejznámější patřily průvody na Domažlicku, Českobudějovicku, v Milevsku či na Hlinecku. Masopustní průvody masek na Hlinecku byly dokonce zapsány na seznamu nehmotného dědictví organizace UNESCO.

Dříve se podle tradic převlékali jen muži i za ženské masky, postupem času se tyto zvyky měnily, za masky se převlékali muži i ženy, tak, jak je tomu doposud. Masopustní průvod obcházel město či obec, obchůzka trvala celý den, aby se nevynechal žádný z domů. Po cestě masky zastavovaly chodce, dávaly jim připít a za připítek vybíraly příspěvky pro muzikanty. Často masky prováděly kolemjdoucím i těm, které navštívily, různé lotroviny. Svolení k obchůzce dával dříve rychtář nebo konšelé, dnes je dostávají od starosty.

Mezi nejznámější masky patřil „slaměný“ (sláma byla symbolem života a plodnosti). V průvodu chodily čtyři masky slaměných. Příprava kostýmů byla velmi náročná, někdy začínala již po sklizni obilí v předchozím roce, sláma se máčela, aby změkla, poté se z ní tvarovaly sukně a další doplňky. Masky doplňovaly nádherně zdobené vysokánské čepice.

Důležité byly masky „strakatého“ a jeho ženy v pestrobarevných kostýmech, které oslovovaly sousedy a vedly řeč. Traduje se, že na jejich oblečení by mělo být tolik barev, jako je dnů v roce.

K nejstarší masce, která v průvodu nesměla chybět, patří medvěd. Jeho podoba bývala v různých oblastech odlišná. Přisuzovaly se mu magické vlastnosti, byl považován za symbol plodnosti, hospodyně i dívky si s ním musely zatančit. Při tanci vyskakovaly co nejvýše, aby vyrostlo vysoké obilí a len. Někde vodila na řetězu medvěda další maska – medvědář.

Známou maskou byla také kobyla (klibna). Většinou ji tvořily dvě osoby nebo jeden člověk, který měl figuru zavěšenou na ramenou nebo kolem těla. Její úděl však nebyl veselý, na konci dne se nasčítaly všechny prohřešky, kterých se kobyla dopustila, a došlo k její popravě, po které však nakonec byla s velkou slávou znovu oživena a masopustní veselí vrcholilo.

K dalším maskám patřil kominík, žid, šašek, ras, vodník, myslivec, Turci (většinou svobodní chlapci), bába s nůši, ženich a nevěsta...

Také dnes se zejména na vesnicích dodržují masopustní průvody, na které se lidé těší, připravují se na ně, oprašují a opravují staré masky, ale vymýšlejí i masky nové. Vedle tradičních se tak objevují masky často netypické, které jsou reakcí na současné módní trendy. A stejně tak se i dnes v domácnostech připravuje pohoštění pro účastníky masopustního průvodu.

Únor či začátek března býval a je také obdobím karnevalů, které dříve byly spíše zábavou pro dospělé, naopak v současné době se karnevaly pořádají především pro děti, které se na ně těší a připravují si krásné a nápadité masky.

Dolky

*Pekla dolky z bílý mouky,
sypala je perníkem,
házela je Honzíčkovi
votvřeným okýnkem:
„Jez, Honzíčku, jsou dobry,
Jsou sypany, kropeny;
jestliže ti budou chutnat, jsou tam ještě takovy.“
(z Boleslavska)*

Masopust na slunci – pomlázka u kamen.

Konec masopustu jasný – len krásný.

Popeleční středa, kdo nemá kožíšek, promrzne až lěda.

